

BELGELERLE KONYA HÜKÜMET KONAĞI'NIN İNŞASI-7

Tabip Sava Efendi'nin binasının hükümet memurlarına dar gelmesi üzerine valilikçe aylık elli kuruşa belediye görevlilerinin kaldığı misafirhane kiralanmış; lakin bu harcama İstanbul'ca bütçe dışı görüldüğünden iş sahibinden tazmini istenmiştir.

Evrak Numerosu:
1894

Tesvidi Târîhi: 21
Kânûn-ı Evvel sene
303

Tebyîzi Târîhi: 24
Kânûn-ı Evvel sene
303

Konya Vilâyet-i Alîyyesine

Konya Hükûmet Konağının derdest-i inşâ bulunmasile Tabîb Sava Efendi'niñ ebniyesi⁽¹⁾ şehrî

Ali IŞIK

beş yüz kuruş kirâ ile isticâr olunarak oraya nakil edilmiş olduğundan mezkûr konağın hitamına kadar meblağ-ı mezbûruñ mâl sandığından i'tâsına bi'l-istizân me'zûniyyet virilmiş ise de mezkûr ebniye pek ziyk olarak

me'mûrîn-i mevcûdeyi isti'âba kâfi olmadığından beş yüz kuruş üzerine elli kuruş dahâ zamm ile üç yüz üç senesi Ağustos ibtidâsından i'tibâren dâ'ire-i belediyye hey'etiniñ ikâmet imekte olduğu misâfirhâne isticâr olunarak oraya nakil idildiği

beyânile mezkûr elli kuruşun dahi sarfı istizânına dâ'ir vilâyet-i alîyyeleri idâre meclisinden vârid olan 14 Muharrem sene 305 târîh ve yüz elli bir numarolu mazbata Şûrâ-yı Devlete lede'l-havâle sûret-i iş'ara nazaran mezkûr elli kuruşun bilâ istizân oraca zamm idildiği anlaşılmış ve bu akçeniñ muvâzene hâricinde bulunmuş olduğundan ve mukaddemâ sarfına me'zûniyyet virilmiş olan bedel-i icâr hadd-i

(1) Hekim Sava'dan sonra sahipliğini Noter Fuat Anadolu'nun üstlendiği, günümüzde de Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulunun ikamet ettiği konak. Alâeddin Tepesi'nin hemen doğusunda, Vali İzzetbey Caddesi ile Görücü Sokağı'nın kesiştiği köşede yer alır.

kifâyetde bulunduğundan yine ol-mikdâr bedel ile bir hâne istîcârı ve mezkûr zammın şimdîye kadar virilen mikdârının emrinden tazmînen istîfâsı lâzım geleceğinin savb-ı alilerine tebliği tezekkür olunduğu dâhiliyye da'iresinden virilen mazbatada ifâde kılınmış olmağla aña göre icrâ-yı îcâb-ı hâli himem-i alileri masruf buyurulmak bâbında⁽²⁾ (Belge Nu. 23)

(BOA, DH.MKT. / 1475-11, 21 Rebi'ü'l-âhir 1305/06 Ocak 1888)

Konak İnşaat Alanının Genişletilmesi

Konya halkının sağladığı yaklaşık sekiz yüz bin kuruş tükenmiş, lakin hükümet konağının inşaatı tamamlanamamıştır. Bunun üzerine ek-sik kalan yerlerinin tamamlanabilmesi için yeni bir keşif yapılmıştır. Bu keşifte en dik-

(2) Günümüz Türkçesiyle:
Evrak Numarası: 1894
Karalama Tarihi: 02 Ocak 1888
Temize Çekme Tarihi: 05 Ocak 1888

Yüce Konya Valiliğine

Konya Hükümet Konağı'nın inşasının ele alınmasıyla Tabip Sava Efendi'nin binası aylık beş yüz kuruş kira ile kiralanarak oraya taşınılmış olduğundan mezkûr konağın bitimine kadar belirtilen tutarın mal sandığından verilmesi isteğine izin verilmiş ise de mezkûr bina pek dar olduğundan mevcut memurları almaya kâfi olmadığından beş yüz kuruş üzerine elli kuruş daha eklenmesiyle 1887 senesi Ağustos başlangıcından itibaren belediye dairesi heyetinin kaldığı misafirhane kiralanarak oraya taşınıldığı beyanıyla mezkûr elli kuruşun da sarfı isteğine dair yüce vilayet idare meclisinden gelen 02 Ekim 1887 tarih ve yüz elli bir sayılı belge Şura-yı Devlete havale ile yazı suretine nazarın mezkûr elli kuruşun izinsiz oraca eklendiği anlaşılıp ve bu akçenin bütçe haricinde bulunmuş olduğundan ve önceden sarfına izin verilmiş olan kira bedeli yeterli olduğundan yine o miktar bedel ile bir hane kiralanması ve mezkûr zammın şimdîye kadar verilen miktarın iş [sahibinden] tazmînen alınması lazım geleceğinin yüce makamlarına tebliği görüldüğü dâhiliye dairesinden verilen mazbatada ifade kılınmış olmakla ona göre durumun gereğinin yapılması yüce himmetlerine yöneltimesi hususunda...

kati çeken iki husustan biri Bedelci Sarayı'nın tamamen yıkılarak konak inşaat alanının büyütülmesi, diğeri de inşaatta Konya Kalesi taşlarının kullanılması hususudur.

Aşağıdaki belge bu keşfin defteridir.

Hû

Konya merkez hükümet konağının inşâ'atı henüz ikmâl olmayub kusûr kalan mahallerinin mikdâr-ı mesârifini mübeyyin keşfiyyât defteridir

Evvelen mezkûr konağın sakfında bulunan dere ve olukların çinko ile tefrîş olunub ba'zî lehimlerin lâykile yapışdırılmamasından dolayı nüzûl iden bârândan akındıları kesilmeyüb ilerüde dahâ ziyâde mazarrat îrâs ideceği cihetle mezkûr çinkoların kaldırılıp yerine kurşun elvâhdan tefrîş olunması bâ-emr-i vilâyet-penâhî tahvil ve tecdi di

(Toplamı: 66.000 kuruş hesap edilmiş, bundan eski çinkoların ederi olan 4950 kuruş düşülüp 61.050 kuruşa bağlanmıştır.)

[At]ik ...kuların bi'l-fesih enkâzının fûrûhtı ile tefrîş olunacak kurşun esmânından lâzım-gelen minhâsı

(Toplamı: 4950 kuruş)

Yirmi santimetro arzında ve altı santimetro sehânında

(Toplamı: 5350 kuruş)

İkisi bir kantarlık lâma timurından kuşaklu ve ikisi bir kantarlık sâc timurından tablalı ve tarafeyne üç kat yağlı boyalı ma'a-müştemilât mezkûr konağın dört köşesinde vâki' harîk muhâfazası olan üç satıhta timur kapularının inşâsı

(Toplamı: 8778 kuruş)

Kebîr ardıcdan tahtı üç sıra tabanlı kezâlik kirişli ve borda ta'bîr olunan tahtadan kaplı zemîn katıñ ahşâb döşemelerinin inşâsı

(Toplamı: 17.597 kuruş)

Kaba tarak tesviyeli ve hâlis harcile basdırmalı zemîn katıñ gezintileriniñ taş döşeme inşâsı

(Toplamı: 19.450 kuruş)

Dördü bir kantarlık lâma timurından çerçiveli ve yuvarlak çubukdan doldurmalı ma'a-kurşun kenetli rabûtalı zemîn katıñ pencerelerine timur parmaklık vaz'ı

(Toplamı: 10.290 kuruş)

Mevcûd kirişleri üzerine ma'a-iskele sandıklı tahtasından kaplı zemîn katıñ baskı tavanları inşâsı

(Toplamı: 26.430 kuruş)

Zarfık tahtasından neccâr kârî ma'a-müştemilât zemîn katıñ ...nın inşâsı

(Toplamı: 1718 kuruş)

Mezkûr hükûmet konağının etrâf-ı erba'asında bulunan arsaya ma'a-hafriye ve harâb kal'alardan hedmile naklolunacak taşdan ve hâlis harcile mahrûc muhâfaza dîvârının inşâsı

(Toplamı: 24.000 kuruş)

Bâlâ-yı müfredâtda gösterildiği üzere ber-mûcib-i keşf cem'an iki yüz elli iki biñ beş yüz iki kurûş yirmi dört para masrafla vücûda geleceği inde'l-keşf anlaşılmıştır ol-bâbda

Fî 7 Ağustos sene 305

Bende / Mi'mâr-ı Kalfa-i Beledî / Konya / Mühür: İstefan

Bâlâ-yı defterden keyfiyet-i keşf-i müberhen olacağı üzere ebniye-i mezkûrenin nevâkısâtı iki yüz elli iki biñ beş yüz iki kurûş yirmi dört para masrafla meydâna geleceği keşfiyyât-ı hakîkadan anlaşılmış olduğu tasdik kılındı fî 7 Ağustos sene 305

Bende / Re'is-i Komisyon-ı İnşâ'at / Mirlivâ / Mühür: Osman

Bende / A'zâ / Mühür: Mehmed Nûrî Bende / A'zâ / Mühür: es-Seyyid Mehmed Ziyâ

Bende / A'zâ / Mühür: ... Bende / A'zâ / Mühür: es-Seyyid Abdülkâdir ...

Bende / A'zâ / Mühür: ...

Bende / A'zâ / Bulunmadığı

Bende / A'zâ / es-Seyyid Os-
mân Bende / Kâtib / Hüseyin
Hüsni⁽³⁾ (Belge Nu. 24)

(3) Günümüz Türkçesiyle:

Hü

Konya merkez hükümet konağının inşaatı henüz tamamlanmayıp noksan kalan mahallerinin masrafları miktarını açıklayan keşif defteridir:

Öncelikle mezkûr konağın damında bulunan dere ve olukların çinko ile döşenip bazı lehimlerin layıkıyla yapıştirilmamasından dolayı inen yağmurların akıntıları kesilmeyip ileride daha ziyade zarara sebep olacağı için mezkûr çinkoların kaldırılıp yerine kurşun levhalardan döşenmesi valilik koruyucusunun emriyle değiştirilmesi ve yenilenmesi.

(Toplamı: 66.000 kuruş hesap edilmiş, bundan eski çinkoların ederi olan 4950 kuruş düşüldüğü 61.050 kuruşa bağlanmıştır.)

Eski çinkoların kaldırılmasıyla enkazının satılmasıyla döşenecek kurşun bedelinden lazım gelen indirimi.

(Toplamı: 4950 kuruş)

Yirmi santimetre eninde ve altı santimetre kalınlığında çıralı çam ağacından analı, müştemilatla beraber ve iki tarafı yağlı boyalı, orta ve zemin katlarının çam çerçevelerinin inşası.

(Toplamı: 22.320 kuruş)

Halis ketenli, çerçevesi, sıvalı ve üzeri üç kat türlü renklerde badanalı, orta ve zemin katlarının sıvalarının inşası.

(Toplamı: 55.517 kuruş)

Yirmi beş santimetre eninde ve on santimetre kalınlığında, çıralı çam tahtasından marangoz işi, müştemilatla beraber ve yüzü -dördü bir kantarlık [44 okkalık]- sac demirinden kaplı ve yağlı boyalı sokak kapılarının inşası.

(Toplamı: 5350 kuruş)

İkisi bir kantarlık lama demirinden kuşaklı ve ikisi bir kantarlık sac demirinden tablalı ve iki tarafına üç kat yağlı boyalı müştemilat beraber mezkûr konağın dört köşesinde bulunan yangın muhafazası olan üç cephede demir kapılarının inşası.

(Toplamı: 8778 kuruş)

Büyük ardıçtan, altı üç sıra tabanlı, yine öyle kirişli ve borda tabir olunan tahtadan kaplı zemin katın ahşap döşemelerinin inşası.

(Toplamı: 17.597 kuruş)

Kaba tarak tesviyeli ve halis harçla bastırılmalı zemin katın gezintilerinin taş döşeme inşası.

(Toplamı: 19.450 kuruş)

Dördü bir kantarlık lama demirinden çerçevesi ve yuvarlak çubuktan doldurulmalı kurşunlu, kenetli, rabıtalı zemin katın pencerelerine demir parmaklık konması.

(Toplamı: 10.290 kuruş)

Mevcut kirişleri üzerine iskeleli, sandıklı tahtasından kaplı zemin katın baskı tavanları inşası.

(Toplamı: 26.430 kuruş)

Zarfık tahtasından marangoz işi müştemilatla beraber zemin katın... nin inşası.

Konya Valiliği keşif defterini aşağıdaki üst yazıyla Dâhiliye Nezaretine sunar. İl idare meclisi üyeleriyle birlikte imzaladığı yazısında inşaatın ve yılı çok sıkıntılı geçiren Konya halkının durumunu belirttiğinden sonra gereken paranın mal sandığından karşılanması dileğini İstanbul'dan talep eder.

Dâhiliye Nezâret-i Celilesi-
ne

96

*Konya Hükümet Konağı'nın
ikmâl-i nevâkısı zımında tah-
mînen sarfına lüzûm ve ihtiyâc
görünen iki yüz elli bir kurûşun
mâl sandığından sarfına me'zû-
niyyet i'tâsı lüzûmu fi 29 Hazi-
ran sene 305 târîhli telgrafla
makâm-ı sâmi-i cenâb-ı sadâret-
penâhiye arz ve iş'âr olunmuşidi*

(Toplamı: 1718 kuruş)

Mezkûr hükümet konağının dört etrafında bulunan arsaya hafriyatla ve harap kalelerden yıkılarak nakil olunacak taştan ve halis harçla harçlanmış muhafaza duvarının inşası.

(Toplamı: 24.000 kuruş)

Yukarıdaki ayrıntılarda gösterildiği üzere keşfi gereği toplam iki yüz elli iki bin beş yüz iki kuruş yirmi dört para masrafla vücuda geleceği keşif sonucu anlaşmıştır. O hususta...

19 Ağustos 1889

Bende / Belediye Mimar Kalfası / Konya /
Mühür: İstefan

Yukarıdaki defterden keşfin durumu ispatlı olacağı üzere mezkûr binanın eksiklikleri iki yüz elli iki bin beş yüz iki kuruş yirmi dört para masrafla meydana geleceği yapılan keşiften anlaşmış olduğu tasdik kılındı. 19 Ağustos 1889

Bende / İnşaat Komisyonu Başkanı / Tuğge-
neral / Mühür: Osman

Bende / Üye / Mühür: Mehmed Nuri Bende
/ Üye / Mühür: es-Seyyid Mehmed Ziya

Bende / Üye / Mühür: ... Bende / Üye /
Mühür: es-Seyyid Abdülkadir ...

Bende / Üye / Mühür: ... Bende / Üye /
Bulunmadı

Bende / Üye / es-Seyyid Osman Bende / Kâtip / Hü-
seyin Hüsni

fi selh-i Zi'l-ka'de sene 306 ve fi 16 Temmuz sene 305 târîhile şeref-südûr iden doksan sekiz numerolu tahrîrât-ı aliyye-i nezâret-penâhîlerinde nevâkıs-ı mebhûseniñ fenne tatbîkan keşfi icrâ itdirilerek ne kadar akçe sarfı lâzım-geleceğiniñ iş'arı emr ü izbâr buyurulduğundan Konya Redîf Kumândâmı sa'âdetlü Os-mân Pâşâ riyâsetinde müteşekkil inşâat komisyonundan virilen fi 7 Ağustos sene 305 târîhli keşif defteri leffen takdîm ve isrâ kılındı hamîyyet-mendân vilâyetiñ her husûsda ibrâz idegeldikleri sıdk-kârî cümlesinden olarak i'âne-i âhâlî ile sâye-i tevfi-kât-vâye-i cenâb-ı pâdişâhîde bu havâlî vilâyetinde mefkûdü'l-emsâl bir dâ'ire-i vâsi'a ve muntazamiyye vücûda getirilmiş ise de mezkûr fi 29 Haziran sene 305 târîhli telgrafnâmede arz ve îzâh olunduğu vechile konağın kâffe-i devâ'irini almak üzere inşâsinca olan cesâmete nazaran sakfı üzerinde yapılmış olan yağmur olukları her nasılsa yol-suz yapılmış ve kış gününde vukû'-bulan incimâd münâsebetile oluklarıñ yolu kapanub böyle bir cesîm ebniyenin üzerinde karlar eriyerek dîvârlar arasına neşf itmesinden ebniyece ta'ayyün eden muhâtaraya mebnî bi'l-cümle sakfın etrafına keşfi mûcibince kurşun ferş elzem bulunmuşdur böyle bir ebniye-i cesîmiñ istikbâldeki vehn ve harâbını şimdiden def' idüb ebniyeyi taht-ı emniyyet ve rasânetde bulundurmak esbâb-ı zarûriyyesine tevessül ile berâber ikmâl-i nevâkısı hakkında mezkûr defter mûcibince inde'l-keşf iki yüz

elli iki biñ beş yüz iki kurûşuñ dahi sarfı emr-i zarûrî olub bu da ihtiyâcât-ı hâzıra ve mevcûdeye tamâmîle muvâfık ve meclis-i âcizânemizce de sezâvâr tasdik görünmüşdür binâ'enaleyh bu mesârif için de tekrâr i'âne-i âhâlîye mürâca'at tarafına gidilecek olsa dâhil-i vilâyetde zuhur iden evvelki sene kahtınıñ servet ve ticâret-i umûmiyyeye te'sîr ittirdiği şiddet-i müzâyaka ve müşkilât henüz halkı hâl-i biçâr-gîde bulundurmakda ve bunuñla berâber elviye-i mülhakaniñ ba'zîlarında âhiren vukû'-bulan zelzele ve harîk gibi masâ'ib ve âfât-ı cesîmeden musâb olanların irâhe-i hâllerine çalışılmakda olduğundan ma'rûz-zikr bir buçuk milyon kurûş i'âne ile vücûde gelen dâ'ire-i cesîme-i mezkûrenin ikmâl-i nevâkısı ve istihsâl-i esbâb-ı rasâneti yolunda âhâlî-i vilâyet-i hamîyyet-mendânının gösterdiği fedakârlığa karşı âni-fül-beyân iki yüz elli biñ kûsûr kurûşuñ mâl sandığından sarf ve itâsına müsâ'ade-i aliyyenin erzân buyurulacağı derkâr ve bunda mecbûriyyet-i kavîyye dahî olduğu bedîdârdır şu hâlde keşf-i sânişi ba'demâ icrâ olunmak üzere ber-vech-i ma'rûz iki yüz elli biñ kurûşuñ sarfı zım-nında müsâ'ade-i seniyyenin istihsâli merhûn-ı müsâ'ade-i celile-i nezâret-penâhîleridir ol-bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emriñdir

Fi 23 Zi'l-hicce sene 306 ve fi 9 Ağustos sene 305

Bende / Vâlî-i Vilâyet-i / Kon-

ya / Mühür: Alî Sürûri⁽⁴⁾
ed-Dâ'î / Nâ'ibü's-şer' / Mühür: Abdurrahman

Bende / Defterdâr / Me'mûri-
le Akşehir'de

ed-Dâ'î / Müftî / Mühür: es-
Seyyid Hüseyin Fehmî

Bende / Mektûbcu / Mühür:
es-Seyyid Hulusî Abdullah

ed-Dâ'î / Üye / Mühür: Hüseyin
eltâf-ı Mevlânâ Bende /
A'zâ / Mühür: Ahmed Tâhir

Bende / Defter-i Hâkânî
Me'mûru / Mühür: Râgıb Mehmed

Bende / Muhasebecisi / Evkâf
/ Mühür: es-Seyyid Ahmed Feyzî

Bende / A'zâ / Mühür: ...
Bende / A'zâ / Mühür: ...

Bende / Başkâtib / Mühür:
Mehmed Hüsnî⁽⁵⁾

(4) Ali Sururi Paşa (1827-1890): Kadi Abdurrahman Paşa'nın torunudur. 1888-1890 yılları arasında Konya valiliği yaptı. Valiliği döneminde Alâeddin Camii'ni köklü bir tamirat yaptırmıştır. Bu tamir yapılırken Alâeddin Köşkü'nün eteğinde de bir kazı yapılmış ve İnce Minare'ye doğru uzanan tonoz örtülü iki dehliz tespit edilmiştir (bk. *Konya Ansiklopedisi*, C VIII, s. 175).

(5) Günümüz Türkçesiyle:
Yüce Dâhiliye Nezaretine

96

Konya Hükümet Konağı'nın eksikliklerinin tamamlanması için tahminen sarfına lüzum ve ihtiyaç görünen iki yüz elli bin kuruşun mal sandığından sarfına izin verilmesi lüzumu 11 Temmuz 1889 tarihli telgrafla sadrazamlık koruyucusu hazretlerinin yüce makamına arz ve yazı ile bildirilmiştir. 28 Temmuz 1889 tarihiyle şerefle çıkan doksan sekiz numaralı nezaret koruyucusunun yüce yazılarında bahsedilen eksikliklerin fenne uygun keşfi yaptırılarak ne kadar akçe sarfı lazım geleceğinin bildirilmesi emir ve yazı ile buyurulduğundan Konya Redif Kumandanı saadetli Osman Paşa başkanlığında oluşan inşaat komisyonundan verilen 19 Ağustos 1889 tarihli keşif defteri ekte takdim ve gönderildi. İyiliksever vilayetin her hususta gösteregeldikleri sadakatleri cümlesinden olarak halkın yardımlarıyla yardımsever padişah hazretleri sayesinde bu havali vilayetinde benzeri olmayan geniş ve muntazam bir bina vücuda getirilmişse de mezkûr 11 Temmuz 1889 tarihli telgrafnamede arz ve izah olunduğu üzere konağın bütün dairelerini almak üzere inşasınca olan büyüklüğüne nazaran damı üzerinde yapılmış olan yağmur olukları her nasılsa yolsuz yapılmış ve kış gününde vuku bulan donma münasebetiyle olukların yolu kapanıp böyle bir büyük binanın üzerinde karlar eriyerek duvarlar arasına sızmasından binaca ortaya çıkan tehlike

(Belge Nu. 25)
(Devam edecek)

dolayısıyla bütün damın etrafına keşfi mucibince kurşun dökülmesi elzem bulunmuştur. Böyle bir büyük binanın gelecekteki çökme ve haraplığını şimdiden yok edip binayı emniyet ve sağlamlık altında bulundurmak zaruri sebeplerine sarılmakla beraber eksikliklerinin tamamlanması hakkında mezkûr defter mucibince keşfe göre iki yüz elli iki bin beş yüz iki kuruşun daha sarfı zaruri olup bu da şimdi mevcut ihtiyaçlara tamamıyla uygun ve aciz meclisimizce de uygun tasdik görünmüştür. Bundan dolayı bu masraflar için de tekrar halkın yardımlarına müracaat tarafına gidilecek olsa vilayet dâhilinde ortaya çıkan evvelki sene kuraklığının servet ve genel ticarete tesir ettirdiği geçim sıkıntısı ve güçlüklerin şiddeti henüz halkı çaresiz durumda bulundurmakta ve bununla beraber bağlı livaların bazılarında sonrada vuku bulan zelzele ve yangın gibi musibet ve büyük afetlerden felakete uğramış olanların durumlarının rahatlatılmasına çalışılmakta olduğundan zikredilen bir buçuk milyon kuruş yardımıyla vücuda gelen mezkûr büyük binanın eksikliklerinin tamamlanması ve sağlamlık vasıtalarının sağlanması yolunda iyiliksever vilayet ahalisinin gösterdiği fedakârlığa karşı evvelce ifade edilen iki yüz elli bin kuruşun mal sandığından sarf ve verilmesine yüce müsaadelerinin layık buyurulacağı belli ve bunda kuvvetli mecburiyet dahi olduğu apaçıktır. Şu hâlde ikinci keşfi sonra yapılmak üzere arz edildiği gibi iki yüz elli bin kuruşun sarfı için yüce müsaadelerinin sağlanması nezaret koruyucusunun yüce müsaadelerine bağlıdır. O hususta emir ve ferman emir sahibi hazretlerindir.

20 Ağustos 1889

Bende / Konya Vilayeti Valisi / Mühür: Ali Sururi

Duacı / Kadı / Mühür: Abdurrahman

Bende / Defterdar / Memuruyla Akşehir'de

Duacı / Müftü / Mühür: es-Seyyid Hüseyin

Fehmî

Bende / Mektupçu / Mühür: es-Seyyid Hulusi Abdullah

Duacı / Üye / Mühür:

[Postnişin] Hüseyin Mevlânâ'nın lütufları

Bende / Üye / Mühür: Ahmed Tahir

Bende / Defter-i Hakani Memuru / Mühür:

Ragıb Mehmed

Bende / Vakıflar / Muhasebecisi / Mühür: es-Seyyid Ahmed Feyzî

Bende / Üye / Mühür: ...

Bende / Üye / Mühür: ...

Bende / Başkâtib / Mühür: Mehmed Hüsnî

Prof. Dr.
Saim
SAKAOĞLU

YAŞAYAN BİR ANADOLU AĞZINDA (KONYA) UNUTULMAYA YÜZ TUTAN KELİMELE, DEYİMLER VE ATASÖZLERİ ÜZERİNE

Konuşmama birkaç kişi adıyla başlamak istiyorum: Boa Sr., Roscinda Nolasquez, Laura Somersal, İbrahim Hanna... Aynı ülkelerin, aynı dinlerin mensupları... Bu bildirim hazırlamadan önce, bir kısmının cinsiyetini bile belirlemediğim bu insanları ben de tanımyordum, haklarında hiçbir bilgiye sahip değildim. Ancak bu dört ada beşinci bir adı eklersem sizler de her birinin en azından bir iki özelliğini yakalayacaksınız. Beşinci ad, 1992 yılında Bursa'nın Hacıosman köyünde 84 yaşında vefat eden Tevfik Esenç'tir. İlgili olan meslektaşlarımız, bir zamanlar Kuzeybatı Kafkaslarda konuşulan Ubihçayı konuşan son kişi olan merhumu hatırlayacaklardır. O hâlde, adlarını andığımız dört kişinin de, tıpkı Tevfik Esenç gibi bir dilin son konuşanları olduğunu tahmin etmişsinizdir (Tuztaş 2011: 95).

Boa Sr., Avustralya'da konuşulan Andaman dillerinden biri olan Bo dilini konuşan son kişi olup 2010 yılında vefat etmiştir (Tuztaş 2011: 114).

Roscinda Nolasquez, Kuzey Amerika'da konuşulan yerli dillerinden Kuppenko'yu konuşan son kişi olup 1987 yılında 94 yaşında vefat etmiştir (Tuztaş 2011: 98).

Laura Somersal da Kuzey Amerika'da konuşulan yerli dillerinden Vapo'yu konuşan son kişi olup

1990 yılında vefat etmiştir (Tuztaş 2011: 96).

İbrahim Hanna, Diyarbakır'ın Lice ilçesinin Kamışlı köyünden Suriye'ye göçen köylülerdendir. Doğu Süryani dillerinden olan Mhlaso'yu konuşan son kişi olup 1995'te vefat etmiştir (Türkiye'de Tehlike Altındaki Diller 2011: 116).

***

UNESCO'nun yayımladığı, *Tehlike Altındaki Diller Atlası*'na göre ülkemizde konuşulan dillerden 15'i tehlike altında, 3'ü kaybolmuş durumdadır (*Türkiye'de Tehlike Altındaki Diller* 2011: 116).

Dilleri konuşan son insanlar ölüyor ve arkalarında da ölü bir dil bırakıyorlar. Artık o diller hiç konuşulmayacak, belki sadece alınan kayıtlardan yola çıkılarak haklarında incelemeler yapılabilecek, o kadar. Onlar da pek çok dil gibi unutulmuş veya kaybolan diller arasındaki yerlerini alacaklardır. Ya hâlen konuşulan diller?

Araştırmacıların belirlemelerine göre bilinen dünya dillerinin yaklaşık olarak yarısı son 500 yıl içinde unutulmuş gitmiştir. Dil bilimciler yaşayan dillerin sayısını 6000 ile 7500 arasında olduğunu hesaplamışlar. Ayrıca bir hesaba veya tahmine göre de bu dillerin en az yarısı, belki de daha fazlası gelecek yüzyıl içinde ortadan kalkacaktır (Tuztaş 2011: 96).

Bu konudaki iki haritayı değerlendirirsek 'Tehlike altındaki diller'le ilgili olarak şu notları ulaşıcağız.

Kuzey ve Güney Amerika kıtalarındaki tehlike altındaki dillerin sayısı 1207'dir. Kuzey Amerika'yı oluşturan üç ülkede toplam 538 dil tehlike altındadır: Kanada 85, Amerika Birleşik Devletleri 162, Meksika 291.

Orta Amerika'yı oluşturan küçük devletlerden en az ve en çok olanlarından ikişer örnek vermekle yetiniyoruz: El Salvador 5, Nikaragua 7, Guatemala 54, Panama 14. Bu bölgenin yedi ülkesindeki tehlike altında bulunan dillerini toplamı ise 87'dir.

Güney Amerika'daki 13 ülkedeki durum ise şöyledir: Brezilya 188, Peru 93, Kolombiya: 80 ile tehlike altındaki dillerin en çok olduğu ülkelerdir. Şili 9, Uruguay ise 2 dil ile en az zarar görecektir.

Asya kıtasındaki 16 ülkede 1317 dil tehlike altındadır. Bu dillerin 415'i Hindistan'da, 235'i Çin'de ve 123'ü Nepal'dedir.

Tehlike altındaki dil sayısı Japonya'da 2, Sri Lanka'da ise 7'dir (Tuztaş 2011: 104).

Görüleceği üzere değerlendirilen kıtalardaki tehlike altındaki dillerin sayısı 2524'tür.

Tehlike altındaki dillerin durumu böyle... Ya aynı tehlikeyle karşı karşıya kalan ağızların durumu nedir? Şunu hemen belirtelim ki ağızların ölümleri, dillerin ölümlüyle birlikte olabilir. Yaşayan bir dilin ağızları da yaşamaya devam edecektir. Bir Türkiye Türkçesi yaşadıkça Konya ağızı da yaşayacaktır, Erzurum ağızı da, Muğla ağızı da... Ama bu yaşama nasıl bir canlılık oranıyla sürüp gidecektir?

Zaman zaman gazeteler ve dergilerde haberler yer alır: Ankara'daki Çorumluların sayısı Çorum'dakilerden, Yozgatlıların sayısı Yozgat'takilerden fazladır. Siz Çorum'un, Yozgat'ın yerine başka

illerimizi de koyabilirsiniz. Mesele; Çankırı Kırşehir, Kırıkkale, Sivas, vb.

Burada dikkatimizi çeken nokta Çorum ve Yozgat ağızlarının Ankara'daki Çorum ve Yozgat'taki kadar korunamadığıdır. Elbette o ağızların özü Çorum ve Yozgat ağızlarının izlerini taşıyacaktı ama hiçbir zaman Çorum ve Yozgat'taki gibi dayanıklı olamayacaktır. Bu göçen ağızlar ister istemez geniş alanda yaşayan öbür ağızlardan az da olsa etkilenecek, ama daha çok özellikle televizyon kanallarının etkisiyle Türkiye Türkçesine meyledecektir. Ancak o ağızlar asıl coğrafyalarında kimliklerini sürdürecektir. İşte size bu göç olayları ile ilgili bazı resmî sayılar:

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nun göç istatistikleri şöyle diyor: Toplam nüfusu 4 milyon 650 bin 802 olan Ankara'da sadece 1 milyon 548 bin 626 Ankaralı yaşıyor. Oysa Ankara'da yaşayan Çorumluların sayısı 336.694, Yozgatlıların sayısı 293.748, Çankırlıların sayısı 222.524, Kırşehirliilerin sayısı 179.094, Kırıkkalelilerin sayısı 163.105, Sivashlıların sayısı ise 143.53'tür. (Değirmenci 2012: 30) Bu sonuncu ilimizi asıl göç alanı İstanbul olup sayı 600 binin üzerindedir.

Türkiye'de pek çok ağızın konuşulduğu bilinmektedir; ancak bu ağızlar arasında fazlasıyla öne çıkan, bilim dünyasının dışında da tanınanları vardır. Erzurum, Trabzon, Kastamonu, Muğla, vb. ağızlar ilk akla gelenlerdendir. Konya ağızı da bu ağızlar arasında önemli bir yeri olan ağızlardan biridir. Bu ağız, *Konyalca* veya ağız özelliğiyle söylemek gerekirse *Gonyalca* olarak bilinir. Ancak bu ağız üzerinde yeterince durulmamıştır. Erzurum, Kars, Kütahya, Nevşehir, vb. illerimizin ağızları bu açıdan daha

şanslıdır.

Konya ağızı üzerinde 150 yıldan beri çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Önceleri Batılı bilginlerin farklı boyutlardaki çalışmaları ön planda iken son yüzyılda çoğunluğunu Konyalı gönüllülerin oluşturduğu değişik dönemlerin farklı düzeyde eğitim almış derleyicileri bu işe el atmışlardır. Bugüne kadar dikkati çeken en önemli çalışma, Batı'da yapılan bir kasaba ağzının incelenmesi şeklinde olmuştur.

Aşağıda, önce Batılı, sonra Türk araştırmacı ve derleyicilerin adları anılacak, konuya ilgi duyan meslektaşlarımıza küçük bir hatırlatmada bulunulacaktır.

V. A. Maksimov (1866), W. Radloff (1889), I. Kúnos, Friedrich Giese (1907), Frigyes Vincze (1909), V. A. Gordlevski (1916), T. Kowalski (1937), Martti Räsänen (1942).

Bizim bilginlerimiz de bu konuya biraz gecikmeli de olsa eğilmişlerdir. A. N. [Katırcıoğlu]-A. N. [Atalay] (1918), S. N. [Ergun]-M. F. [Uğur] (1926), V. S. Uyar (1938), A. Caferoğlu (1941), C. Kışmır (1961), A. S. Odabaşı (1996), S. Sakaoğlu (1989), A. C. Kendi (1992), A. Özkafa (1993), M. Gültekin (1993), A. Kuş (2008), A. Ayva (2008).

Konya ağzının öbür ağızlar arasındaki yeri nedir? Bu sorunun cevabını bulabilmek için 19. yüzyılın sonlarında başlayan çeşitli çalışmalara bir göz atmamız gerektir. Günümüz Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yaptığı çalışmalarıyla tanıdığımız meslektaşımız Prof. Dr. Leyla Karahan'ın konuyla ilgili değerlenmesinden yararlanarak şu kısa bilgiyi aktarmak istiyoruz.

Konya ağzının ağızlarımız arasındaki yerini belirleme çalışmaları 19. yüzyılın sonlarından itibaren başlamaktadır. I. Kúnos,

1896'da Türkiye Türkçesi ağızlarını yedi gruba ayırırken Konya ağzını 'Güneydoğu Anadolu'da Mer-sin'le Konya Arasında Karamanlıca' olarak 5. grupta gösterir. Ancak bu sınıflama hiçbir bilimsel temele dayanmayan muhayyel bir sınıflamadır.

A. Caferoğlu 1946 yılında yaptığı ve dokuz gruba ayırdığı bir sınıflamanın sekizincisini 'Konya ağız bölgesi' olarak adlandırır. Onun 15 yıl sonraki başka bir sınıflamasında grupların sayısı azaltıldığı, il adlarının yerini ağırlıklı olarak bölge adlarının aldığı görülmektedir. Konya ağızı, 'Orta Anadolu Ağızları (Afyon'dan Elazığ ve Erzurum'a kadar)' arasında, adı anılmadan gösterilmiştir (Karah-an 1996: IX-XI).

En son çalışma diyebileceğimiz L. Karahan'ın değerlendirmesi de şöyledir. O, Türkiye Türkçesi ağızlarını dokuz gruba ayırmıştır. Bu grupların sonuncusu Konya ve yakın çevresiyle ilgilidir.

Sonuncu ana ağız grubu dokuz gruba ayrılmış, bunların da sonuncusu şu şekilde belirlenmiştir: Konya (Merkez ilçenin bazı yöreleri ve Ereğli hariç), İçel (Tarsus hariç) ağızları. Çalışmanın, Konya'nın üç merkez ilçeye ayrılma-dan önce yapıldığı unutulmamalıdır. Ayrıca ilk yedi grup arasında, sayıları üç ve dört olan ikincide ağızlara ayrılırken son ikisinde böyle bir ayırma gidilmemiştir (Karah-an 1996: 178). Dokuzuncu grubun ilgimizi çeken bazı özellikleri şöyledir:

Ünlü uyumları bu ağızlarda kuvvetlidir.

"çamur, yağmur" gibi kelimelerdeki yuvarlak ünlüler, bu ağızlarda düzdür (*çamır, yağmur*).

Zamir kökenli 1. şahıs ve bildirme ekleri "-ın/-in, -ız/-iz"dir (*gelirin, geliniz*).

"-yorur/-yörür/-yoru/-yor/-

yo” şimdiki zaman ekleri kullanılır (*geliyoru*).

“-ınca/-ince”zarf fiil ekinde ünlü daralması olmuştur (*gelinci*).

Araştırmamız bu sonuçlara elindeki malzemeye göre ulaşmıştır. Doğrudan alanda yapılacak derlemelerin sonucunda Konya ağzında da alt dalları olduğu ortaya çıkacaktır. Mesela yukarıda dördüncü madde olarak alınan özellik, ilin güneyindeki ilçelerle ilgili olup konuşan oranı son derece düşüktür. Bunlardan, ilin nüfusunun yarısını oluşturan merkeze gelenler de ikinci kuşaktan sonra bu özelliğini kaybetmektedir.

Bildirimizin konusu olan ‘Unutulmaya Yüz Tutan Kelimeler, Deyimler ve Atasözleri’ne gelince... Biz, 25-30 yıldan beri bu konu üzerinde durmaktayız. Daha önceki çalışmalarında günümüz araştırmacılarının tamamı kelime dağarcığı üzerinde durmuş, unutulmaya yüz tutan, kaybolan, kullanılmayan alanından çekilen kelimelere pek eğilmemişlerdir.

Alana dikkatimizi çeken ilk iki kişi, ortak bir çalışmanın sahipleri olan iki öğretmenimizdir: Ahmet Nushi [Katırcıoğlu] ve Ahmet Necati [Atalay]. Bu öğretmenler, Konya Türkocağı’nın yayın organı olan *Ocak* dergisinin, yayımlanan 17 sayısının, 10 ve 12. sayılarının dışında kalan 15 sayısında ‘Öz Dil’ başlığı altında bir dizi yazı yayımlamışlardır: Kasım 1918-Mayıs 1919 (Sakaoğlu 2001: 225-228).

Derginin kapanmasından altı yıl sonra yayın hayatına başlayan *Yeni Fikir* dergisi, bu dil hareketini âdeta kaldığı yerden devam ettirmiştir. ‘Öz Dilimiz’ adını taşıyan yeni dizi, Atalay tarafından hazırlanmış ve 6. sayının dışında kalan ilk sekiz sayıda yer almıştır. Ancak yazı tamamlanmamış, ‘mabadi var’ denilmesine karşılık arkası gelmemiştir (Sakaoğlu 2001: 226-

228).

Aile fertlerimizin tamamı doğma büyüme Konyalıdır. Bugün hayatta olan en yaşlı üç büyüğümüzün yaşları 85’in üzerindedir. Bunlardan hanım olan ikisi Konya ağzını bütün canlılığıyla konuşurken sosyal çevresi geniş olan ve çok okuyan en yaşlı olan erkeğin dilinde, Konya ağzıyla söylemek gerekirse, bir *kırılma* görülmektedir. Bunlardan karı koca olan haladayı çocukları Hasan Sakaoğlu-Feride Köseoğlu Sakaoğlu çiftinin hayatta olan üç çocuğundan ikisinin de aldıkları eğitim sonucu ağız özellikleri hemen hemen hiç kalmamıştır. Üçüncü büyüğümüz Saadet Köseoğlu Korucu ise ağız özelliklerini korumaktadır. Ancak onun çocuklarında da ağız özellikleri büyük ölçüde kaybolmuştur. Saadet Hanım’ın küçük kardeşi ile onun çocuklarında ağız özellikleri yarı yarıya diyebileceğimiz bir orandan devam etmektedir.

Şu tarih sırasına bir göz atarsak ağzın bir ailede nasıl yok olmakla karşı karşıya kaldığı anlaşılacaktır.

Yukarıda söz etmiştik, ailenin hayattaki en büyüğü Hasan Sakaoğlu idi: 1923. Vefat eden büyük kızı [Sıdıka Fahrünnisa Köseoğlu] 1951, onun oğlu [Mehmet Levent] 1970, onun da oğlu [Sıtkı Buğra] 2000. Görüleceği üzere 1923-2000 arasında doğup da çoğunluğu hayatta olan dört kuşak vardır.

Hasan Sakaoğlu’nun ortanca dayısının da dört kuşağı hayattadır. Bu kuşakları ortak bir değerlendirmeye tabi tutarsak şu sonuçları elde edeceğiz.

Ağız özelliklerinin kaybolmasının ilk sebebi eğitimidir. İlkokuldan sonrasını okuyanlarda ağız özellikleri kaybolmaya yüz tutmaktadır.

Eğitimin ötesinde cinsiyet farklılığı önce çıkmaktadır. Sınırlı

bir eğitim alan kadınlarda ağız özellikleri büyük oranda korunmaktadır.

İş hayatı ve sosyal çevre de ağız özelliklerinin kaybolmasına yol açmaktadır. İş ve görev gereği farklı eğitim almış insanlarla temas, iş gereği il, hatta ülke dışına çıkılması da bu etkiyle ilgilidir.

Şu anda ailelerin, yaşları 6-11 arasında değişen sonuncu kuşak temsilcileri arasında Konya ağzıyla konuşabileni yok gibidir. Onlarda görülen ağız kalıntıları büyük ölçüde iyice yerleşmiş olan bazı kelimelerdir. Artık özellikle fiil çekimlerinde görülen değişmeler yok olmuş gibidir.

90 yılda Konya ağzında görülen bu değişme, ikinci bir 90 yılda hemen hemen tamamlanmış olabilecektir. Geniş açıdan bakarsak Konya ağzının yaşaması kırsal kesimde yaşayan kadınların televizyonla olan yakınlığına bağlıdır. Ayrıca mutfak kültürü de, dile yeni giren kavramlar açısından ağız özelliklerine zarar vermektedir. Dün *aşane* (aşhâne) olarak bilinen, ara dönemde *mutfak-mutbak* şekillerinde görülen kelimenin yerine, televizyon reklamlarının da etkisiyle *kiçin* (kitchen) kelimesi yerleşirse hiç şaşmamak gerekir. Tıpkı *su ısıtıcı* kelimesinin yerini yavaş yavaş *ketil*'a bırakması gibi...

Bütün bu açıklamalardan sonra, bir üniversitemizde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden diploma alan, ömrünün önemli bir bölümünü Konya ağzının incelenmesine ayıran benim konumum nedir? Ben de, il merkezinin bir kenar mahallesinde yaşayan, yüksek öğretime devam edenlerin yok denecek kadar az olduğu, bulunduğu bir ortamda ilkokulu bitirinceye kadar ağız özelliklerine büyük ölçüde bağlı bir çocuk idim. Evde, sokakta, babamla, ağabeyimin ortak iş yeri ortamında, akrabaları-

mız arasında hep *Gonyalıca* konuşuluyordu. Bir makalemde de belirttiğim üzere, bizim ağızımızda *amca* yoktu, *emmi* vardı, teyze denilmez, *dize* denilirdi, arkadaşlarımızın adları *Üssün* (Hüseyin), *İmin* (Emin), *Hatçe* (Hatice); büyüklerimizimizin adları *Löymen* (Numan), *Zübüde* (Zübeyde), *Zila* (Zeliha), *Nörü* (Nuri), vb. idi.

Ancak il merkezinde olup çevresinde oturanlarının eğitim seviyesi daha yüksek olan Konya Lisesinin orta kısmına başlayınca kelime dünyamızda bir başkalaşma oluştu. Subay ve memur çocuklarının yanında eğitilmiş ailelerinin çocuklarıyla aynı sınıfa paylaşmak bazı arkadaşlarımla beni önceleri sarstıysa da sonradan kısa zaman dilimi içinde kendimizi topladık ve tarih boyunca kelimelerimizde görülen ve uzun bir zaman dilimine yayılan değişimleri bizler hemen gerçekleştiriverdik. Artık, *dize*, *Üssün*, *Zübide*, vb. söyleyişler yerlerini asıl şekillerine bırakırken *emmi* söyleyişi de yavaş yavaş unutulmaya başlanmıştı. Ancak başta annem olmak üzere büyüklerimiz bu tür yeni söyleyişlere ayak uyduramayıp aramızdan ayrılıncaya kadar eski söyleyişleri sürdürmüşlerdir. Benim dağarcığımda o günlerden kalma yüzlerce kelime bir köşede kullanılacağı günleri yani benim araştırma için onlara başvuracağım günleri beklemektedir. Benim neslimin yaptığı kelimeleri unutmak değil, onları koruma altına almak olmuştur. Yeri gelince ve ortama uymak için bizler de dağarcığımızın ağızını açmaktayız.

Günümüzden 1910'lu yılların sonlarına, yani *Ocak* dergisindeki adaş derleyicilerin kelime dünyasına yönelirsek alacağımız sonuç hiç de iç açıcı olmayacaktır. Konya ağzını bildiğini sanan, bu ağız üzerinde çalışmalar yapan birisi olan ben, o yılların kelime dünyasına,

ne acıdır ki yabancı kalmaktayım. Kullanılan onca kelimenin pek azını biliyorum, daha doğrusu vaktiyle öğrenmişim ve kullanmamışım. Bu benim için olduğu kadar Konya ağzı için de üzücü bir durumdur.

Bu arada beni avutacak olan bir durumu da şöyle müjdeleyebilirim: Kelimeler birer birer kullanım alanından düşerken atasözleri ve deyimler yerlerini korumaya çalışmıştır. Bunun sebebi ayrıca araştırılmalıdır.

Vereceğimiz bazı örneklerle ilgili açıklamalar beni de rahatsız edecek orandadır. Kelimelerin değerlendirildiği yazımıza göndermede bulunacağımız için ancak günümüzde farklı anlamlarda kullanılan kelimelerin Konya'daki anlamları verilecektir.

Önce, ilk beş ünsüzümüzden dörder kelime alalım.

B harfi ile olanlar: badas, badaşmak, bağacık, banak, vb.

C harfi ile olanlar: cebik, cılbır, cimri, cuda, vb.

Ç harfi ile olanlar: çara, çemille, çevirgeç, çitil, vb.

D harfi ile olanlar: dalav, daylı, dinkala, divel, vb.

F harfi ile olanlar: feldirmek, fe rez, fişka, filke, vb.

Ben bu 20 kelimedenden sadece *cılbır*, *çevirgeç* ve *dinkala*'yı biliyorum.

cılbır: Tereyağının içerisinde yumurtayı pişirdikten sonra yoğurtla karıştırarak yapılan yemek.

çevirgeç: Yufka pişirilmeye mahsus alet. Bazı mahallelerde *bişirgeç* de denilirdi.

dinkala: Arkada kalan, en sonra gelen, bir işte batı [ağır] hareket eden.

Bu sonuncu kelime bizim çocukluğumuzda *dingalla* şeklinde söylenirdi ve anlamı da, yukarıdakine benzer şekilde, oyunda ve yarışta sonuncu olan idi.

Bizim anlamlarını bilebildiğimiz bazı kelimelerse şunlardır: *horanta*, *kıtır*, *kalak*, *kostak*, *şapşek*, *zı narmak*, *zobu*, vb.

Öbür ünsüzlerden seçeceğimiz iki kelime, anlamın zamanla nasıl kaydığını ve değiştiğini göstermesi açısından önemlidir:

cimri: Çıplak ve fakir kimse. Oysa biz bu kelimeyi pek farklı bir anlamıyla biliriz, hem de fakir kelimesiyle neredeyse zıtlık oluşturacak bir anlamda...

pušta: Hıyar ve kabak ekmek üzere açılan yargı. Kısım kısım tefrik olunur [ayrılır]. Kelimenin günümüzde kullanılması üzüm bağları için geçerlidir.

Atasözlerimizin örnekleri Atalay'ın 1925'teki yazılarından alınmıştır.

Ağmansız güzel olmaz.

ağman: Kusur, eksik.

At *tökelemekle* başı vurulmaz.

tökelemek: Gafletle yürümekte olan adam veya hayvanın ayağı yüksek yere veya taş a çarpılarak düşecek gibi irkilmesi.

Carı kuş avını alır.

carı: Becerikli, işgüzar.

Deve, "Yükümle *ih etmeden bih etseler* yeğ." demiş.

ih et-: Deveyi yere çöktürmek.

bih et-: Deveyi bıçakla boğazlamak.

Gam gamı getirir, gam *çor* getirir.

çor: Hastalık.

İncığın aşından kurt çıkar.

ıncık: Bir şeyi çok inceleyen, inceden hesap eden, derin düşünen.

İvedili işe şeytan karışır.

ivedili: Acele eden.

Kötüye *ağıt* gözden eder, yüz süze *öğüt* sözden eder.

ağıt: Ağlama, yas.

Küp kırılıncaya kadar üstünde

çok *üzlük*ler kırılır.

üzlük: Topraktan yapılmış küçük su kabı.

Tatın dilinden anası anlar.

tat: Dilsiz, konuşamayan.

Ya herket, ya terk et.

herket -: Tarlayı sürüp güneşletmek, otlardan temizlemek.

Deyimlerden de şu birkaç örneği verelim. Bunlardan da ikinci dışındaki 1928 tarihli ortak yazıdan alınmıştır.

Armağan gelmiş kaz gibi kurulmak.

çoşarmak fiiline verilen *kurulmak* için örnek olarak verilmiştir.

Herkesi kendisine *yosmak*.

yos -: Bir nesneyi diğerine benzetmek.

Kıtır okumak.

kıtır: Yalan söyleme.

Yayılmak için otlu *koyak* arama.

koyak: Ekin veya otun çok olması.

Kelimeler yaşama şansını yitirirken ya kullanım alanından çekiliyor ya da yerini başka bir kelimeye bırakıyor. Özellikle onların yerlerine geçen kelimelerin yabancı dillerden alınması, kelitemizin kullanım alanından çekilmesinden daha da kötü sonuçlar doğurmaktadır.

Atasözleri ve deyimlerimiz gibi kalıplaşmış sözlerimiz de yer alıp da bugün artık o kelimeleri kullanmadığımız sözlerimizde anlaşılması pek de kolay olmayacaktır. *Em* kelimesinin kullanımdan kalkması "İt boku *eme* yaradı." sözünün de anlaşılmasını güçleştirecektir.

Konya ağzı hızla kan kaybetmektedir. Unutulan yüzlerce Türkçe kelime artık sadece dil ve halk edebiyatı derlemelerine sıkışıp kalmıştır. Ayrıca bu kelimelerin yaşa-
yan ağza taşınması da ona yeni bir

ortam sağlayamayacaktır; çünkü benim veya sizin kullanmanız hâlinde karşımızdaki kişi o kelimelerin ne anlama geldiğini bilemedikleri için cümlemizi anlamakta zorlanacaktır.

Diller, kaybolmaya önce ağızlarının zayıflamasıyla başlamakta, bu zayıflıklar birleşerek ana dilinde, şimdilik en azından güç kaybetmesine yol açmaktadır.

Bize düşen görev, dilimizin sürekliliğini sağlamak için, bir yandan yaşamakta olan kelimeleri korumak, öbür yandan da yeniden kazandırabilecek, unutulmaya yüz tutan kelimelerimize can vermektir. Bunlar da yazmakla, konuşmakla ve yetişmekte olan gençleri uyandırmakla olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Değirmenci, Mehmet Saim (2012), "Ankara'da Ankaralı Var mıdır?", *Bağlantı Noktası*, 40, Mayıs 34-36.
- Karahan, Leyla (1996), *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Ankara.
- Sakaoğlu, Saim (2000), "Ahmet Necâti Atalay ve Yeni Fikir (Konya) Dergisindeki 'Öz Dil' Hareketi", *Hasan Eren Armağanı*, Ankara, 277-289.
- Sakaoğlu, Saim (2001), "Atasözleri İçin Yeni Bir Kaynak: Örnek Dil Metinleri", *1. Uluslararası Atatürk ve Türk Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 225-234.
- Sakaoğlu, Saim (2004), "Cumhuriyet'in İlk Yılında Konya'da Bir Dil Çalışması", *Türk Dili*, 88 (634), Ekim, 326-337.
- Sakaoğlu, Saim (2009), "Üzerinde Durulmamış Bir Anadolu Ağzı: Konya Ağzı", *3. Uluslararası Türkiye Türkçesi Ağzı Araştırmaları Çalıştayı*, Kars, 21-23 Mayıs 2009. (Basılı değil.)
- Sakaoğlu, Saim (2010), "Tarihi Bir Konya Mahallesinin Ağzında Görülen Bazı Özellikler", *Türk Dilinin ve Edebiyatının Yayılma Alanları Bilgi Şöleni*, Kayseri, 7-8 Ekim 2010. (Basılı değil.)
- Sakaoğlu, Saim (2011), "Konya Ağzında Kullanımdan Düşmeye Başlayan Bazı İsimler", *4. Uluslararası Türkiye Türkçesi Ağzı Araştırmaları Çalıştayı*, Edirne, 27-29 Ekim 2011. (Basılı değil.)
- Tuztaş, Ayşe Hilal (2011), "Kaybolan Hazine/Kayıp Diller ve Sırları", *Atlas*, 222, Eylül, 92-116.